

Folkhälsomyndigheten

Utbildningsdepartementet

Handläggare

Enheten för laborativ virus
och vaccinövervakning

Charlotta Nilsson

Vårt ärendenummer

02668-2019

Datum

2019-10-30

Sida

1 (5)

Folkhälsomyndighetens remissyttrande över

Inbjudan att inkomma med underlag till regeringens forskningspolitik U2019/02263/UH, Utbildningsdepartementet.

Folkhälsomyndighetens synpunkter

Folkhälsomyndigheten välkomnar en översyn av forskningspolitikens inriktning.

Forskningen ska svara mot samhällsutmaningarna och främja samhällsutveckling

Folkhälsomyndigheten är en kundskapsmyndighet med ansvar för folkhälsofrågor, och verksamheten ska stå på vetenskaplig grund, varför vi ser positivt på regeringens ambition att Sverige ska vara en av de allra främsta kundskapsnationerna. Centralt i detta sammanhang är att de strävanden som görs inom forskning, innovation och högre utbildning ytterst syftar till att främja samhällsutveckling, där Agenda 2030 med de globala hållbarhetsmålen är vägledande i arbetet.

Forskningspropositionens skrivningar (2016/17:50) om behov av tvärvetenskaplig forskning och aktuella hälsoutmaningar är fortsatt aktuella. Regeringen bör fortsatt göra satsningar som ska bidra till ett hållbart samhällsbyggande i bred bemärkelse liksom att bidra till att kraftsamla forskning och innovation samt möta de samhällsutmaningar vi står inför, såsom klimatutmaningen, hälsoutmaningen, digitalisering, samt säkra, inkluderande samhällen. Samtliga dessa utmaningar berör folkhälsoarbetet och det är alltmer betydelsefullt att främja hälsa, förebygga ohälsa, utveckla läkemedel och behandlingar samt arbeta för skydd mot globala hälsohot såsom utbrott av smittsamma sjukdomar och ökad antimikrobiell resistens.

Ett ökat behov av forskning som stöd för folkhälsoarbetet

Folkhälsomyndigheten har en viktig roll att utföra och samordna forskning inom områden där det föreligger ett stort behov ur ett folkhälsoperspektiv, men där

förutsättningar för finansiering är begränsade på grund av bristande intresse från industri och andra intressenter. En av folkhälsoaktörer behovsstyrd forskning behöver inte överensstämma med enskilda forskares intressen och förutsättningar att få finansiering för önskade projekt. Vi anser det viktigt att Folkhälsomyndigheten liksom andra forskande myndigheter kan säkerställas finansiering direkt från regeringen för specifika forskningsuppdrag som ligger i linje med våra instruktioner.

Folkhälsomyndigheten ser genomgående ett behov av forskning som har ett tydligt jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv. Ökad kunskap om orsaker till skillnaderna i befolkningens hälsa och om insatser som kan bidra till ökad jämlikhet i hälsa gynnar både särskilda grupper och samhället i sin helhet.

I betänkandet God och nära vård – Vård i samverkan (SOU 2019:29) lyfter man att det fortfarande saknas lagstöd för att samla personnummerbaserade individuppgifter om primärvården på nationell nivå. I detta skiljer sig primärvården från övrig öppen vård samt slutna vård. Utredningen understryker behovet av ett bredare underlag för såväl statistik och forskning i primärvården. Detta skulle även underlätta forskning kring hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser som delvis sker inom primärvården.

En traditionellt sett viktig källa för att inhämta kunskap om befolkningens hälsa är olika enkätundersökningar. De sjunkande svarsfrekvenserna är ett reellt och akut problem. En tillförlitlig bild av hälsoläget i befolkningen, speciellt gällande grupper med sämst hälsa, är en förutsättning för att identifiera hälsohot, föreslå interventioner och utvärdera utförda insatser. Det saknas forskning kring hur dagens stora och ökande bortfall i befolkningsbaserade enkätundersökningar bäst hanteras, om och hur osäkerheterna lägre svarsfrekvenser medför kan minskas, och även vilka andra sätt som är möjliga för att snabbt och kostnadseffektivt samla in kunskap om befolkningens hälsa. Ett område som används i ökande omfattning är webbpaneler, men det behövs forskning kring hur dessa paneler bäst utformas och i vilka fall webbpaneler kan utgöra ett alternativ till traditionella enkätundersökningar.

Inom folkhälsoområdet finns ett flertal områden där forskningsinsatser är nödvändiga för utveckling av folkhälsan. Till exempel behövs utvecklad övervakning av antibiotikaanvändning, resistens, och vårdrelaterade infektioner prioriteras i hela sjukvård- och omsorgssystemet. Nya tekniker såsom maskininlärning kan utvecklas och användas i en automatiserad övervakning av elektroniska journalsystem och mikrobiologiska laboratedatabaser och bli ett kraftfullt verktyg för att i realtid mäta och identifiera riskfaktorer samt förhindra oönskade patienthändelser i sjukvården.

Vidare så har uppdrag rörande vaccinfrågor varit betydelsefulla för att vidareutveckla och säkerställa ett fortsatt högt förtroende för våra nationella vaccinationsprogram. Detta inkluderar projekten i Tensta/Rinkeby riktade specifikt till grupper med lägre täckningsgrad av MPR-vaccinerna (mässling, påssjuka, röda hund) samt även det nu aktuella regeringsuppdraget med syfte att vidareutveckla kommunikation kring förtroendefrågor för barnvaccinationsprogrammet. Globalt listar WHO bristande tillit till vaccinationer som ett av de stora hälsohoten nu.

Inom uppdraget att stödja genomförandet av ANDT-strategin (alkohol, narkotika, dopning och tobak) har flera studier om jämlikhet i ANDT-relaterad ohälsa genomförts efter överenskommelser med olika lärosäten. Det har till exempel handlat om att öka kunskapen om socioekonomiska skillnader i beroende och om betydelsen av demografiska faktorer för utvecklingen av inkomstrelaterad ojämlikhet i sjuklighet och dödlighet över tid. Ett annat exempel gäller sociala skillnader och preventiva strategier kopplat till oavsiktliga förgiftningar av alkohol, narkotika och läkemedel bland äldre.

Jämlikhet var också i fokus för ett av myndighetens uppdrag om psykisk hälsa. Uppdraget synliggjorde viktiga bestämningsfaktorerna för psykisk hälsa, hur psykisk hälsa är fördelad i befolkningen utifrån diskrimineringsgrunderna, hur sociala och ekonomiska konsekvenser av psykisk ohälsa fördelar sig samt behovet av fortsatt forskning. Kunskap om ojämlikhet i psykisk hälsa och inom ANDT-området kan bland annat användas för att utforma ändamålsenliga insatser.

Samverkan nationellt och internationellt

Av högskolelagen framgår att det i högskolornas uppgift ingår att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta (1 kap. 2 § andra stycket). En värdefull aspekt som också lyfts i 2016-års forskningsproposition är tanken på stärkt samverkan mellan universitet och högskolor, forskningsinstitut, större företag, unga innovativa företag, övriga myndigheter, kommuner och regioner och det övriga samhället. Folkhälsomyndigheten förordar fortsatta initiativ med nationella forskningsprogram för att stimulera bred samverkan mellan olika aktörer i forskning och utveckling. Prioriteringar för dessa bör göras för största samhällsnytta utifrån behov och förutsättningar i Sverige.

Regeringen har lanserat fem samverkansprogram (Nästa generations resor och transporter, Smarta städer, Cirkulär och biobaserad ekonomi, Life science samt Uppkopplad industri och nya material) för att möta samhällsutmaningar. Dessa samverkansprogram bygger på nära samverkan mellan staten och näringslivet inom särskilt prioriterade områden vilket kan resultera i gemensamma satsningar och överenskommelser som stärker Sveriges konkurrenskraft. Nationella forskningsinfrastrukturer såsom SciLifeLab och Max IV är vällovliga satsningar men de drar också stora resurser. Det är väsentligt att dessa kommer hela landet till del och blir tillgängliga och utnyttjas till fullo. Det är därför viktigt att utvärdera de satsningar som är gjorda och att noggrant pröva behov, nytta och potential av eventuellt nya liknande satsningar. Med tanke på de stora resurser som krävs för denna typ av satsningar torde fortsatt samarbete på EU-nivå vara nödvändigt, såsom nämns i Prop 2016/17:50 rörande samarbetsorganen ESFRI och ERIC.

Folkhälsomyndigheten vill understryka att forskning inom folkhälsoområdet är gränsöverskridande varför starka internationella forskningssamarbeten fortsatt är väsentliga för att möta de globala utmaningarna och nå hållbarhetsmålen.

En översyn av resurstilldelningen

I propositionen 2016 presenterades ytterligare förslag, varav ett viktigt var ett nytt resurstilldelningssystem för ökad stabilitet och långsiktighet. Idag är många enskilda forskare i stor utsträckning beroende av extern finansiering vilket gör att kortsiktiga och trygga (men inte alltid samhällsviktiga) uppdrag prioriteras framför mer nyskapande satsningar – stabilare finanser skulle alltså kunna uppmuntra mer banbrytande forskning inom osäkra (men potentiellt samhällsnyttiga) områden. Detta skulle även uppmuntra unga forskare att välja en fortsatt karriär inom högskolan, med attraktivare karriärvägar och tryggare anställningsvillkor. Annars finns risken att forskare, särskilt kvinnor, söker sig till arbetsplatser som bedöms ha säkrare framtidsmöjligheter.

Sveriges roll som framstående kunskapsnation är mycket viktig för att säkerställa vår fortsatta välfärd. Forskande myndigheter, så som Folkhälsomyndigheten, kan spela en viktig roll i detta arbete. Dessa myndigheter bör därför inte få försämrade förutsättningar för forskning. I betänkandet av Styr och resursutredningen (Strut, SoU 2019:6) föreslås att andelen direkta statsanslag ska utgöra minst hälften av de totala forskningsintäkterna vid universitet och högskolor i landet inom den närmaste åttaårsperioden, med konsekvensen att tillgängliga medel för övriga myndigheter/institut minskar, med risk att forskning och utveckling inom forskande myndigheters sak/områdesansvar bortprioriteras. Det finns här en risk om större del av gemensamma forskningsmedel fördelas direkt till universitet och högskolor. Myndigheten vill fortsatt framhålla att konsekvensen av detta är att möjligheten för andra organisationer som inte utgör universitet och högskolor så som forskande myndigheter att söka och erhålla forskningsanslag från de statliga forskningsråden kommer att minska, med risk att forskning och utveckling inom forskande myndigheters sak/områdesansvar inte kan prioriteras.

Formuleringen i Prop 2016/17:50 att man vill värna den fria forskningen samtidigt som forskningspolitiken måste svara mot globala och nationella samhällsutmaningar och samhällsbehov är därför viktig. Detta avspeglas inte minst i de övergripande målsättningarna genom Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling.

Sida

5 (5)

Beslut om detta yttrande har fattats av generaldirektör Johan Carlson. I den slutliga handläggningen har avdelningscheferna Karin Tegmark Wisell, Anna Bessö, Britta Björkholm och Anders Tegnell deltagit. Utredaren Charlotta Nilsson har varit föredragande.

Enligt Folkhälsomyndighetens beslut

Charlotta Nilsson